

Це – найблагодатніша пора для написання віршів. З роками творчої майстерності в палітрі пейзажної лірики та пори бабиного літа Ганни Костів-Гуски з'являються нові барви та акценти. З роками художній зір Ганни Костів-Гуски загострюється. Він прагне зафіксувати, утривалити в слові найтонші рухи природи й душі.

Підсумок уроку проведе вчитель:

«Що повніше поет переживає світ, що більше бачить і чує, то гостріше відчуває неповноту самовираження. Прагнення до найповнішого втілення в Поезії, в Свободі, в Любові, у Вітчизні переплітаються, взаємопроникають і взаємопосилюються»[10, 15]. Загалом уся поезія Ганни Костів-Гуски сприймається як передчуття любові і добра, передчуття ідеального щастя, яке неможливе в реальному житті, але без ілюзії якого неможливим стане і саме життя. І поетеса послідовно й самотньо, не озираючись на гримаси буднів, витворює свій поетичний світ, світ краси і свободи, мрії та дійсності, де цвітуть слова і палає душа!

Список використаних джерел

1. Волошина Н.И. Уроки позакласного читання у старших класах: Пос. для вчителя /Н.И. Волошина. – К.: Рад.школа, 1988. – 174с.
2. Довгошия П. Вони і час / П. Довгошия. – Тернопіль: Збруч, 2007. – 212с.
3. Довгошия П. Її поезія – як вічна ностальгія за світом // Галицький вісник. – 1998. – квітень (№18).
4. Довгошия П. Чи збагнув ще хтось у світі душу жінки? / П. Довгошия // Галицький вісник. – 1996. – квітень (№18).
5. Довгошия-Фафруник М. Я доторкнуся до слова / М. Я. Довгошия-Фартушняк // Галицький вісник. – 1997. – квітень (№20).
6. Довгошия-Фафруник М. Я слово, мов кетяг калини червоний, тобі подарую... М. Я. Довгошия-Фартушняк // Костів-Гуска Г. Червоні кетяги калини. Вибране. – Тернопіль: Джура, 2006. – С.5 – 18
7. Костів-Гуска Г. Голгофа / Г. Костів-Гуска. – Тернопіль: Джура, 2001. – 55с.
8. Костів-Гуска Г. Жоржиновий вогонь / Г. Костів-Гуска. – Тернопіль: Джура, 2004. – 132с.
9. Костів-Гуска Г. Червоні кетяги калини. Вибране / Г. Костів-Гуска. – Тернопіль: Джура, 2006. – 331с.
10. Шнерх С. Нескорені духом / С. Шнерх. – Львів: Тезаурус, 2004. – 95с.

Summary. This article deals with the peculiarities of literary work at the lessons of literature of the native land in secondary school, the use of various methods and techniques of the lessons of this type showing as an example the lesson meeting with a poet from Podillya Anna Costiv Gooska.

Key words: lessons of literature of the native land, methods and techniques, types of lessons, poetry and songs.

Отримано: 15.09.2012 р.

УДК 378.016:811.161.2

Л.В.Мужеловська

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджуємо шляхи формування мовленнєвої компетенції студентів-філологів, з'ясовуємо питання оптимізації їх пізнавальної активності в різних ситуаціях спілкування, визначаємо основні лінгвокультурологічні орієнтири професійної комунікації.

Ключові слова і словосполучення: студент, викладач, навички, уміння, мовна норма, мовленнєва компетенція, культура мовлення, мовленнєвий етикет, комунікація.

Освіта України на сучасному етапі розвитку виходить на якісно новий щабель, зумовлений змінами в суспільно-політичному житті, формуванням нових концептуальних засад національної системи освіти і державними вимогами стосовно реформування мовної освіти в Україні, спрямованими на підвищення загальної мовної, мовленнєвої і комунікативної культури громадян.

Мова – один із вирішальних чинників соціокультурного розвитку людства, який і визначає етнонаціональну ідентифікацію та індивідуальність народу й окремої людини. Вона відбиває найспецифічніші особливості психіки та світосприйняття. Саме тому зміст мовного навчання має

відзначатися діяльнісною спрямованістю, взаємозв'язком мови і мовлення, мови і культури, з одночасною орієнтацією на спілкування та пізнання.

Передусім це стосується осіб гуманітарної сфери (як-от: учителів-філологів, учених-лінгвістів, мистецтвознавців, журналістів, письменників та ін.), які мають стати провідниками і професійної, і загальної, і мовної культури, сприяти функціонуванню української мови в усіх сферах суспільного життя.

Формування комунікативно вправної особистості на сьогодні є важливим завданням для викладачів-словесників. На жаль, деяка частина сучасної молоді поки що сприймає державну мову як вимушену необхідність і вважає, що нею треба розмовляти лише в навчальних закладах, установах, офіційних ситуаціях, а в повсякденному житті віддає перевагу суржикові. Тому питання мовленнєвої культури суспільства завжди були актуальними і перебували в полі зору науковців. У різний час їх досліджували І.І.Огієнко, Б.Антоненко-Давидович, В.М.Русанівський, С.Караванський, Н.Д.Бабич, А.П.Коваль, І.М.Кочан, А.С.Токарська, Л.І.Мацько, Р.Зорівчак, М.Стахів, Ф.Бацевич, Л.Струганець та ін.

Проблема мовленнєвого розвитку особистості чи не найпріоритетніша саме в методиці навчання української мови, адже ступінь розвитку мовлення – це характеристика освіченості людини та народу загалом. «Мовленнєвий розвиток є елементом духовної культури людини, що ушляхетнює її життя, збагачує сферу спілкування з іншими людьми. Водночас це важлива складова частина навчального процесу з опанування української мови» [2, с. 2]. На важливості такого розвитку для становлення духовно багаті мовної особистості завжди акцентували увагу методисти. Сучасна методична наука ґрунтується на тому, що мовленнєвий розвиток відбувається в процесі мовленнєвої діяльності. Формування мовленнєвої компетенції становить основу мовленнєвого розвитку і передбачає формування системи уявлень про функціонування мовних одиниць у мовленні, їх конструктивну і стилістичну роль.

Отже, метою нашої статті є дослідження шляхів формування мовленнєвої компетенції студентів-філологів, з'ясування питання оптимізації їх пізнавальної активності в різних ситуаціях спілкування, визначення основних культурологічних орієнтирів у дихотомії «викладач – студент».

Сучасні дослідники процес оволодіння культурою усного й писемного мовлення пов'язують не лише з мовознавчими курсами, але й з аспектом соціально-психологічного й індивідуального формування особистості студента, тобто мовна підготовка розглядається як засіб соціалізації, самовиявлення, саморегуляції й самореалізації. Сучасний етап підготовки фахівців в Україні актуалізував проблему філологічної парадигми у вищій школі, що передбачає гармонізацію професійних знань і належної мовно-мовленнєвої освіченості, фахової культури як фундаментальної засади професіоналізму в гуманітарній сфері. Реформування вищої школи у світлі Болонського процесу орієнтує особливо викладачів-словесників на піднесення рівня якісного викладання всіх мовознавчих дисциплін, які забезпечують необхідну лінгвістичну освіту випускникам-філологам, допомагають студентам досконало оволодіти мовою, самостійно поповнювати знання й підвищувати свій культурний рівень, готують до активної професійної й суспільно-громадської діяльності. Ось чому вільне володіння студентами-філологами літературною мовою, її нормами, вміння використовувати найоптимальніше її багатства для точного висловлення своїх думок – кінцева мета роботи викладача-словесника. Як він зуміє це зробити, великою мірою залежить саме від його філологічного чуття слова, від його комунікативної компетенції, майстерності самовиражатися в процесі мовної професійної комунікації.

Оскільки студенти вищих навчальних закладів найбільше працюють із науковою інформацією, то викладач повинен переконати їх в тому, що науковий текст – це результат творчого розумового процесу, специфічний засіб комунікації, ознакою стильової норми якого є перевага висловлювань з предметно-логічним змістом, вживання слів передусім у прямих значеннях, широкое використання абстрактної лексики та існування послідовного зв'язку між частинами висловлювання.

Вивчення мовних фактів можливе лише в умовах їх реального функціонування. Саме тому об'єктом їх вивчення можуть бути наукові та й будь-які інші навчально-методично-пізнавальні тексти, під час опрацювання яких на лекційних, практично-семінарських, лабораторних заняттях доцільним видається використання комплексних завдань. Практика показує, що серед таких завдань на основі текстів різних стилів та їх підстилів передусім треба виділити лінгвістичні та комунікативно-мовленнєві. Саме на їх прикладі можна дослідити зі студентами ознаки кожного різновиду та сформулювати необхідні практичні уміння та навички щодо стилістично виправданого використання мовних засобів усіх рівнів у зв'язному висловлюванні, тобто в реальних умовах його використання: лексичного складу аналізованого тексту (використання явищ синонімії, антонімії, науково-педагогічної термінології, професійної лексики, іншомовних слів); морфологічних засобів (варіювання відмінкових форм іменників, використання форм ступенів порівняння

прикметників, явища синонімії форм прикметників і непрямих відмінків іменників, особливості функціонування окремих розрядів займенників, відмінювання числівників та їх вживання з іменниками, функціонування відповідних прийменникових конструкцій, сполучників); синтаксичних (порядок слів у реченні, узгодження підмета з присудком, розмежування типів простих речень за різними структурно-семантичними та комунікативними ознаками, правильна побудова та відбір складних синтаксичних конструкцій). Крім того, аналіз різних текстів не тільки на заняттях з основних курсів сучасної української літературної мови, але й зі стилістики, мовної прагматики, лінгвістичного аналізу художнього тексту, синергетики, риторики дасть змогу студентам з'ясувати їх структуру, комунікативне призначення, стилістичні особливості, а також визначити такі особливості, як композиція, метатекстові одиниці, смисловий зв'язок речень, абзаців. Виконання таких завдань передбачає використання набутих знань з фонетики і фонології, лексикології, фразеології, словотвору, морфології, синтаксису, стилістики та ін. Для урізноманітнення роботи зі студентами-філологами, для активізації їх пізнавальної діяльності, для зацікавлення на заняттях можуть використовуватися рубрики. Наприклад, рубрика з екскурсом у минуле під час вивчення теми «Тропи»: А чи знаєте ви, що...

- метаморфоза – один із найдавніших тропів. У ній відчутний відгомін міфологічного світосприйняття, за яким явища довіклля є взаємо перехідними;
- гіпербола також є характерною ознакою первісного світосприйняття, яке знайшло відображення у фольклорі («Кирило Кожум'яка», «Котигорошко» тощо). Однак пріоритетного значення в українській поезії вона набула на початку 20-х років ХХ століття у творчості П.Тичини, М.Хвильового, В.Сосюри та інших поетів;
- або ж теми «Термінологічна лексика»: А чи знаєте ви, що...
- в українській мові в різний час функціонували як терміни слова приросток (префікс), наросток (суфікс), писовня (орфографія), мовниця (граматика), складня (синтаксис), голосівки (голосні звуки), шелестівки (приголосні звуки), речівник (іменник), злучник (сполучник), викрик (вигук), звучня (фонетика), письмівка (курсив), копальня (шахта), квас (кислота), мірило (масштаб).

На основі подібних завдань студенти вчаться знаходити у мовних явищах специфічне, спільне та відмінне, зіставляти і протиставляти їх, виявляти взаємозалежність понять. Такі завдання допомагають студентам проаналізувати реальне функціонування кожного мовного явища, відчути комунікативні можливості того чи іншого тексту, – а це сприятиме розвитку вмінь послуговуватися його зразками у власному усному чи писемному мовленні.

Комунікативно-мовленнєві завдання дають змогу студентам використовувати мовні знання та вміння у змінених, самостійно відновлених або створених текстах професійного спілкування, як-от: переконструювання текстів із введенням до їх структури довідкових мовних одиниць, фахової термінології, різних груп лексики за стилістичною ознакою, за сферою вживання; написання конспектів наукових статей, анотацій, інформаційних джерел, тематичних виписок, тез прочитаного; побудова самостійних текстів для виступів, доповідей, промов на практично-семінарських заняттях, студентських науково-практичних конференціях, симпозіумах, засіданнях круглого столу, диспутах та ін.; опрацювання навчально-інформаційних, довідкових, енциклопедичних джерел.

Отже, сформована на основі набутих, закріплених та систематизованих студентами-філологами знань, умінь і навичок професійно-мовленнєва компетенція передбачає оволодіння ними фахово-педагогічною термінологією; доцільне використання професійної лексики, фразеології, граматичних та стилістичних засобів професійного мовлення, що сприяє становленню особистості майбутнього вчителя-філолога.

Професійно-мовленнєва компетенція фахівців-словесників дуже тісно пов'язана з культуромовленнєвою компетенцією, яка потребує вироблення навичок мовленнєвої культури, що передбачає досконале опанування нормами української літературної мови; оволодіння етичними засобами публічного, професійного та приватного спілкування; опанування елементами ораторського мистецтва. Доповненням двох вище згаданих типів компетенцій є культурологічна компетенція, за якою визначаються:

- відповідний інтелектуальний, культурний розвиток студентів;
- знання ними національних традицій спілкування, мовленнєвої поведінки, правил українського мовленнєвого етикету та вміння ними послуговуватися під час спілкування;
- знання духовних і матеріальних реалій українського народу і вироблення на цій основі власної позиції патріота і громадянина.

Важливу роль у формуванні професійно-мовленнєвої компетенції студентів-філологів відіграє викладач-словесник. Сьогодні він повинен бути неповторною індивідуальністю, носієм національної духовності, людиною широкого кола інтересів, глибоких лінгвістичних знань, тобто творчою мовною особистістю, яка повно може розкритися лише в єдності слова та поведінки. У

слові він виявляє себе, свою моральність, ставлення до виховання, свою емоційно-мовленнєву культуру. Видатний український педагог Василь Сухомлинський стверджував, що саме слово треба вважати «єдиним засобом виховання», оскільки воно є найтоншим інструментом впливу на людей [4, т. 3, 507]. На думку вченого, «слово – це ніби той місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність» [4, т. 5, 160]. Культура мовлення викладача віддзеркалює ціннісні орієнтації, гармонію професійних знань, комунікативних і морально-психологічних можливостей, характеризує його вихованість, уміння висловлювати думки, дотримуватися етичних норм спілкування.

Основна сфера мовленнєвої діяльності викладача – навчальне заняття, на якому спілкування зі студентами відбувається переважно в усній формі. Сфера вжитку усного мовлення – розповідь, бесіда, лекція, доповідь, виступ, промова. Успіх педагогічного спілкування значною мірою зумовлюється тим, як викладач-словесник розуміє особливості усного мовлення, якому загалом не властива така повнота у словесному оформленні думок, як у мовленні писемному [1, 38]. Культура професійного спілкування – це вміння слухати, формулювати правильні запитання, аналізувати відповідь, уміння розуміти іншого, бути уважним, спостережливим, налагоджувати контакт, передавати своє ставлення до того, про що йдеться, вміння зацікавити поясненням, орієнтуватися в тій чи іншій ситуації. Висока культура викладача-словесника не мислима без дотримання мовленнєвого етикету, що «полягає у вмінні уважно, з цікавістю слухати співрозмовників, нікого не перебиваючи, тактовно прилучатися до розмови, доладно і зрозуміло висловлюватися, говорити толерантно, з повагою, використовуючи грічні слова» [1, 40]. Саме дотримання етикету розширює комунікативні можливості навчителя-філолога, забезпечує ефективний обмін почуттів і думок, робить спілкування бажаним, а процес передавання і сприйняття інформації – цікавим, психологічно актуальним.

Отже, формуванню мовленнєвого етикету сприяє використання загальнонавчаних фраз, словосполучень, сталих висловів, моделювання комунікативних ситуацій різної тематичної спрямованості й стилістичного забарвлення, практикування вмінь і навичок застосування різноманітних за формою і змістом моделей, формул мовленнєвого і поведінкового етикету, які нерозривні в процесі професійного спілкування. Окрім того, викладач-словесник повинен вільно володіти методиками, що формують світогляд студента-філолога, вміння й навички, необхідні для життєвого та професійного вибору, доступно й грамотно висловлювати свої думки. Ефективність навчання залежить і від уміння словесника правильно вибрати методи та прийоми навчання в конкретних умовах спілкування для кожного заняття. У процесі вироблення навичок мовленнєвого етикету центральне місце посідають словесні методи (пояснення, розповідь, бесіда, лекція, семінар), наочні (ілюстрація, демонстрування, самостійне спостереження), практичні (лабораторні, практичні, дослідні вправи і завдання) [3, 163].

Отже, формування мовленнєвої культури становить складову процесу формування комунікативно компетентної особистості, тому основне завдання викладачів-словесників – дати студентській молоді не лише науково обґрунтовані теоретичні знання та конкретні вміння і навички для професійної діяльності, а й забезпечити їх реалізацію в різних ситуаціях мовної комунікації.

Список використаних джерел

1. Біляєв О. Культура мовлення вчителя-словесника / Олександр Біляєв // Дивослово. – 1995. – №1. – С. 37-44.
2. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема / Тамара Донченко // Дивослово. – 2006. – №5. – С. 2-5.
3. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод. посіб. / Марія Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976-1977. – Т. 1-5.

Summary. The article deals with ways of formation of students-philologists' speech competence; the questions of optimization of their cognitive activity in different intercourse situations are clarified; basic cultural orientation points of professional communication are defined.

Key words: student, lecturer, ability, skills, language norm, speech competence, culture of speech, speech etiquette, communication.

Отримано: 15.09.2012 р.